

Boguchwała Tuszyńska, Mitologie Świata – Majowie,

**Warszawa: Przedsiębiorstwo
Wydawnicze Rzeczpospolita
2007, 144 s.
ISBN 978-83-89840-19-6.**

Karl Taube, Aztécké a mayské mýty,

**Praha: Levné knihy KMa 2007,
88 s.
ISBN 978-80-7309-455-3.**

Ako prínosné mi príde porovnanie týchto dvoch edícií, ktoré sa venujú veľmi podobnej problematike. Vyšli v jednom roku a v poľskej i českej spoločnosti majú zaplniť zjavnú medzeru v poznaní a popularizácii veľmi málo známych mytologických tradícií Mezoameriky, osobitne Mayov. Hovorím o Mayocho, aj keď Taubeho kniha má v názve aj „aztécké“, avšak práve Karl Andreas Taube z University of California at Riverside je považovaný za jedného z najvýznamnejších svetových expertov na mayskú mytológiu, osobitne na jej ikonografické stvárnenie, takže prirodzené ťažisko knižky je tiež v tejto oblasti. Nedá mi tu nespomenúť inú Taubeho skvelú prácu: *The Major Gods of Ancient Yucatan* (Washington: Dumbarton Oaks Research Library and Collection) z roku 1992 alebo knihu, ktorú napísal s Mary Ellen Miller *The Gods and Symbols of Ancient Mexico and the Maya* (New York: Thames and Hudson) z roku 1993. Obe tieto knihy môžu byť používané ako vynikajúce učebnice mezoamerického a mayského náboženstva.

Obe recenzované knihy sú súčasťou širších rád, ktoré predstavujú aj ďalšie svetové mytologické tradície. Poľská sa však spolieha na vlastných, poľských autorov, kým česká je prevzatá z projektu Britského múzea, ktoré na každú oblasť oslovilo vždy naslovovzatého svetového odborníka. Práve v tomto by mohol byť najväčší kvalitatívny

rozdiel medzi oboma publikáciami. Avšak nie je. Je to predovšetkým zásluhou Boguchwały Tuszyńskiej. Kým od Taubeho sa očakáva štandardne vysoká kvalita, ktorá nemôže sklamať, poľský popularizujúci produkt by mohol ľahko sklzať do dnes tak rozšírených povrchných a nekompetentných úvah. Našťastie sa tak nestalo. Tuszyńská je amatérska mayologička, túto oblasť nevyštudovala a venuje sa jej vo svojom voľnom čase, popri práci na prírodovedne zameranej univerzite. Napriek tomu jej snaha nie je tak celkom amatérska. Navštevovala rôzne svetové kurzy mayskej histórie a lúštenia mayských hieroglyfov, spolupracuje s takými špecialistami ako je napríklad Nikolai Grube a dokonca v súčasnosti spolu s Elisabeth Wagner vedie internetové medzinárodné kurzy mayského hieroglyfického písma. Mayské dejiny, náboženstvo a mytológiu ovláda na výbornej úrovni, preto je aj jej populárna kniha veľmi dobre tematicky usporiadaná, v mnohých smeroch mi príde systematickejšia ako Taubeho. Na jej strane je aj výborná grafická úprava a schopnosť úsporne a hute informovať o pomerne zložitom a komplexnom svete mayských pýchov.

Obe knihy čerpajú dosť podobne množstvo mytologickej látky z quichéjskej posvätej knihy Popol Vuh (český preklad Ivan Slavík, Praha: Odeon 1976), pričom Taube správne upozorňuje, že išlo o celomayskú mytologickú látku, ktorá mala svoju podobu nielen na poklasickej Vysočine, ale už v klasických Južných nížinách a v poklasických Severných nížinách – jestvoval teda napríklad aj yukatánsky Popol Vuh. Najfascinujúcejší bol však zrejme Popol Vuh v klasickom období z Južných nížin, keď predovšetkým na keramike z guatemalského Peténu, sa odohrávajú maľované príbehy, ktoré zjavne súvisia s dvojčkami menom Hunahpú a Ixbalanké, ktoré poznáme od Quichéov (v klasickej epigrafii ich poznáme pod menami Hun Ahaw a Yax Balam), ale nie so subjektmi, ktoré obsahuje quichéjska verzia Popol Vuh. Dávny Popol Vuh bol teda pôvodne oveľa širší, jeho príbehy boli zjavne osou mayskej mytológie, a nielen to, podobne ako homérske eposy pre starých Grékov, bol súčasne modelom sveta

a vzorom správania pre elity aj pre prostý ľud.

Pri celkovo malom množstve prameňov bude zaujímavé pozrieť sa, čo obe knihy predstavujú z mayskej mytológie mimo Popol Vuh. Taube sa spolieha výhradne na ikonografiu, keď sa pokúša poukázať predsa len na pravdepodobné mýty „klasického Popol Vuh“. Ďalej sa venuje mytológii Mayov z polostrova Yukatán, zvlášť mýtom o stvorení a potope. Taube napokon siaha k výpožičkám z mexického prostredia, ktoré sa rozšírili predovšetkým v poklasickom období. Toto je pomerne vďačná téma, pretože mexická mytológia je veľmi dobre prepracovaná a známa. Autor sa jej aj v prvej časti osobitne venuje, preto komparácia s ňou a identifikácia výpožičiek je legitímnym nástrojom, ktorý spolu s Taubeho zbehlouťou v ikonografii zaručuje kvalitné výsledky.

Tuszyńska reflektujúc slabú výdatnosť prameňov poňala celú problematiku širšie. Predstavuje hlavných mayských bohov, každému venuje vždy jednu stránku a pri ich identifikácii využíva najaktuálnejšie informácie (čo vôbec nie je bežné). Do ďalšieho výkladu však začleňuje aj časti, ktoré nestávisia s mytológiou, ale sú oveľa viac popisom rituálov, napríklad obrady na konci k'atunov, vysvätenie budov, ceremónie Nového roku a podobne. Veľké témy Tuszyńskiej knihy sú však volené dobre, napríklad: Stvorenie a zničenie, Stvorenie sveta a ľudí, Nádej na posmrtný život, Panovník medzi nebom a zemou a pod.

Trochu kontroverzne vyznieva nadpísaná upútavka zo s. 103 „Páni podzemného sveta nemali status bohov“, čo by mohlo mať oporu skôr v novodobej démonológii, než v predkolumbovských prameňoch, kde podsvetné bytosti ako bohovia nepochybne vystupujú. Len pozorný čitateľ pochopí, že táto téza sa vzťahuje na víťazstvo dvojčiek nad Pánmi smrti, ktorí svojou porážkou skutočne stratili status bohov a zostali im skôr charakteristiky démonov. Tuszyńskiej výhodou je, že má viac priestoru a preto pristupuje k prerozprávaniu niektorých mýtov z Yukatánu a dvoch lacandónskych mýtov, čím vyvažuje dominanciu príbehov z Popol Vuh, čo sa Taubemu nie celkom podarilo.

Taubeho tromfom je však nesporné erudícia a schopnosť prinášať aj relevantné teoretické koncepty, napr. hovorí zasvätené o tom, že pohyby hviezd a planét mohli v celej Mezoamerike slúžiť ako štruktúrálny model pre vývoj mytológie (s. 76), čo dokladá viacerými príkladmi. Veľmi prínosnou časťou je doporučená literatúra v závere textu, ktorá je komentovaná, pomerne rozsiahla a predovšetkým veľmi dobre volená. Z početných prekladov pramenných diel ako je Popol Vuh alebo Landova „Správa o veciach na Yukatáne“, Taube vždy uvádza najkvalitnejšie a najrenomovanejšie preklady, aj k ostatným oblastiam odporúča nekompromisne úplnú špičku. Toto je žiaľ v ostrom protiklade s krátkym zoznamom českej produkcie, ktorý zrejme doplnila prekladateľka. Ten je volený zle, obsahuje na jednej strane balastné práce typu F. Bureša (*Legendy a příběhy Mayů*, Praha: Portál 2004), Xokonoschtletla (*Příběhy a moudrosti aztéckých Indiánů*, Praha: Portál 2000), či Johnsona a na strane druhej ignoruje také práce ako sú významné české preklady klasikov mayológie: či už dielo Sylvanusu Morleyho *Mayové* (Praha: Orbis) z roku 1977, alebo Johna Erica. S. Thompsona *Sláva a pád starých Mayů* (Praha: Mladá fronta) z roku 1971. V zozname nebolo miesto ani pre, k mytológii sa priamo viaže, dielo od Christiana Rätscha a kolektívu *Bohové starých Mayů* (Praha: Volvox Globator) z roku 1999 a dokonca ani pre pôvodnú českú *Encyklopedii bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky. Mexiko a Střední Amerika* od Kateřiny Klápšovéj a Čestmíra Krátkého z roku 2001 (Praha: Libri). Aj keď autorka zoznamu vzala na milosť *Náboženství Mezoameriky* z roku 2000 (Praha: Prostor), jeho autora označila menom Carrasco, hoci ide o pomerne známeho Carrasca. Nekompetentnosť prekladateľky Jitky Dvořánkovéj sa žiaľ vinie celou knihou ako neprehliadnuteľná červená niť. Namiesto kukurice sa stretávame s obilím; miestami uniká skloňovanie mayských mien, napr. na s. 73 nájdeme „Xbalaquea“ namiesto „Xbalanquea“; ďalej je spomínaný „začátek... Baktunova cyklu“, čo evokuje akéhosi Baktuna, pričom ide o časový úsek s malým „b“ a skloňovaním „baktunového“; rovnako „v cyklu Dlouhý počet“ má byť

„v cyklu dlouhého počtu“; na s. 79 prekládá „pověsti kmene Tzotzil a Chiapas“, akoby bol Chiapas kmeňom a nie federálnym štátom atď. Nie je to však len jazyková bezradnosť, na vine je rovnako absencia odbornej redakcie textu, ktorá by prekladateľkinu neškúsenosť určite kompenzovala, veď česká mezoamerikanistika disponuje takými menami ako František Vrhel, či Oldřich Kašpar, ktorí by sa zaiste hodili k redakcii prekladu autora takého formátu akým je Karl Taube. Toto zlyhanie však zrejme ide v konečnom dôsledku na vrub vydavateľstva KMA, ktoré zaradením tejto, na západe prestížnej publikácie, do „Levných knih“ šetrilo na nesprávnom mieste.

Zmienené jazykové nedostatky by však nemali zatieniť význam tejto stručnej Taubeho práce pre českú verejnosť, ktorá sa konečne dozvedá o základoch mayskej mytológie z tých najpovolanejších rúk. Avšak ani kniha Boguchwały Tuszyńskiej by nemala ostať bokom, všetci, ktorí majú možnosť si ju zaobstaráť, sa z nej populárnym, ale erudovaným a kultivovaným spôsobom dozvedia o aktuálnom stave bádanie v oblasti sveta mayských mýtov.

MILAN KOVÁČ

Hugh McLeod, Náboženství a lidé západní Evropy (1789-1989),

**Brno: Centrum pro studium
demokracie a kultury 2007, 215 s.
ISBN 978-80-7325-124-6.**

V roce 2007 vydalo brněnské Centrum pro studium demokracie a kultury ve své edici *Dějiny a kultura* knihu *Náboženství a lidé západní Evropy (1789-1989)*. Autor textu Hugh McLeod je profesorem církevních dějin na Univerzitě v Birminghamu. Publikace se snaží postihnout proměny společenských jevů spjatých s náboženstvím v kontextu moderních dějin západní Evropy. V češtině vychází překlad přepracovaného vydání z roku 1997, ve kterém autor rozšířil

časový záběr o sedmdesátá a osmdesátá léta 20. století (viz „Předmluva k přepracovanému“ vydání na s. 7). Drobné odkazy v prvních sedmi kapitolách doplňující témata o poznatky z nejnovějšího období však nedosahují propracovanosti původního textu. To však nelze říci o nové závěrečné kapitole „Rozdrobení“ (s. 173-200), která popisuje změny v západní Evropě po druhé světové válce. Na scénu přicházejí vedle tradičních křesťanských aktérů také hinduistické, buddhistické nebo muslimské komunity. Můžeme zde také vnímat diskusi nad otázkou „privatizace“ současné podoby náboženství.

Vybrané náboženské prvky autor sleduje po celé 19. a 20. století v širších společenských i geografických souvislostech Velké Británie, Irsku, Německa, Holandska, Itálie a Francie. Čtenář je tak neustále konfrontován s tím, že již není možné otázky moderního náboženského vývoje v západní Evropě zjednodušovat heslem „zesvětštění“. Nedochozí i k určitému zkeslení, které se objevuje v některých historických pracích francouzské proveniencie. Stává se, že za pojmem „západní Evropa“ nakonec čtenář nalezne podrobné dějiny Francie bez jakýchkoli odkazů na paralelní vývoj v ostatních zemích.

Základní linkou vedoucí celou knihou je relace mezi komplikovanými procesy sekularizace a náboženské obrody na straně jedné a širšími souvislostmi novodobých dějin západní Evropy na straně druhé. Vývoj ve společnostech v období po Francouzské revoluci (s. 13-36), který se v obecné rovině označuje jako „sekularizace“, měl na různých místech a v rozdílných společenských prostředích odlišný význam. Přesto v mnoha oblastech převažovaly po dlouhou dobu naopak procesy rechristianizační. Sem patří složité vztahy mezi většinovými církvemi a vládnoucími režimy, které vycházely z rozdílných politických a ideologických postojů. McLeod výstižně poukazuje na složitost těchto spojitostí, kdy není možné jednu stranu považovat za věčného „obětího beránka“ a druhou za „permanentního potížeistu“.

Celé 19. a 20. století s sebou nesly prudké hospodářské a sociální změny (s. 37-54),